

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 916 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	14
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	20
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	26
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	34
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	35
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	38
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	44
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	50
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyevna	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	53
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	58
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	61
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	65
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	72
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	76
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	81
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	87
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	92
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	98
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	105
Raxmanova Xurinisho Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	109
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	114
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	118
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	
Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	126
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	131
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	137
Aminov Farrux Farxadovich	

Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	142
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	145
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	151
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromdlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	153
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	162
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	168
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	172
Иноятowa Камoла Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	176
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	180
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	186
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	193
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	197
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Davlat sherikchilik asosida maktab va maktabgacha ta'lim moliyashtirishligini o'ziga xos xususiyatligi.....	202
Boltaboev Murodbek Aybekovich	
Moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish davr talabi	207
X. I. Boyev	
Banklarda chakana kreditlash turlari va ularni raqamli transformatsiya qilishning zarurligi	211
Axmedova Dilrabo Kurbondurdi qizi	
Rasmiy ish bilan bandlik – aholining munosib turmush darajasini ta'minlash demak.....	220
Farhod Bagibekovich Xalimbetov	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i uchun qo'llaniladigan soliq imtiyozlarining amaldagi holati va tahlili.....	224
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Автомобильная промышленности развитых стран: становление, развитие, пути совершенствования.....	231
Назарова Раъно Рустамовна, Абдухамидова Мафтуна Турсуналт кизи	
Влияние цифровизации на внешнеэкономическую деятельность	236
Шермаматова Ирода Ойбековна, Тиллаев Хуршиджон Сулаймон ўгли	
ИИ в банковском бизнесе: ключ к конкурентной привлекательности	242
Фаттахова Муниса Абдухамитовна	
Tijorat banklari kapitalining iqtisodiy mazmuni va uning tarkibi	247
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг.....	252
Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Factoring Operations in Banks.....	257
Boykabilova Iroda, Davronova Dilnoza Damirovna	
Moliyaviy sektordagi aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ strategiyasini shakllantirishda risklarni bartaraf etish.....	261
Jaxongirov Rustam Jaxongirovich, Xo'jamurodov Asqarjon Jalolovich	
O'zbekistonning jozibador investitsiya muhitini yaratishda huquqiy asoslarni yanada takomillashtirishning ilmiy va amaliy zaruriyati	268
Oybek Elmuratov	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarning boshqarish tizimini takomillashtirish.....	272
Uzakova Umida Ruzievna	

Tashkent Economy – Locomotive of the Country's Economy	278
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamadovich	
O'zbekiston Respublikasida ishbilarmonlik turizmining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari	282
Musayeva Shoira Azimovna, Usmonova Difuza Ilhomovna	
Mintaqalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda investitsiyalardan samarali foydalanish mezonlari va ularni hisoblash usullari	288
Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Marketing strategiyasi: raqobatchilik sharoitida tadbirkorlik faoliyatini yuritishning rivojlantirilishi	292
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Matrizayeva Dilaram Yusubayevna	
Mahalliy budjetlar mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashning eng asosiy istiqbolli yo'nalishi	299
S. Y. Ismoilova	
Atrof-muhitga zararsiz, tabiiy tarkibli korroziya ingibitorlari turlarini tahlil qilish	304
Qurbonova Firuza Solexovna	
Oliy ta'lim muassasalarida xarajatlar smetalari ijrosi hisobini yuritish tartibi	310
AbdulAziz Norqo'chqorov Ziyadullayevich	
Tijorat banklarining investitsion faoliyati samaradorligi va uni rivojlantirish yo'llari	316
Olimova Nodira Xamrakulovna	
Baholangan majburiyatlar hisobini takomillashtirish	328
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
Qurilish-pudrat tashkilotlarida auditorlik tekshiruvda faoliyat uzluksizligini baholash	335
Tulovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
Основные направления развития инвестиционной деятельности предприятий	339
Махкамова Надира Саидмуратовна	
Milliy statistika axborot tizimlarining funksional jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarining tahlili	344
Otajonova Gulhayo Maqsud qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini boshqarish axborot tizimini modellashtirish	349
Xudoyorov Laziz Niyozovich, Ergashova Nargiza Boboxonovna	
Mamlakatimizda aksiz to'lanadigan tovarlarni soliqqa tortish usullari	355
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Iqtisodiy rivojlanish sharoitida investitsiya loyihalarini jalb qilgan mablag'lar orqali moliyalashtirishning zarurligi	361
Amonova Dilafro'z O'tkurovna	
To'lov tashkilotlarini tashkil etishda xatarlarni boshqarish	366
Axmedov Miraziz Alisherovich	
Korxonada inson kapitalini rivojlantirish tizimi va konsepsiyasini takomillashtirish imkoniyatlari	371
Hamrokulov M. O.	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida kichik sanoat zonalari faoliyatining zarurligi va iqtisodiy-huquqiy maqomi	379
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich	
Bank tizimida marketing faoliyati orqali yangi innovatsion xizmatlarni joriy etishning zamonaviy holati	383
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
Экономическая сущность инновационной деятельности в банковском секторе	392
Шадиева Дилдора Хамидовна	
Yengil sanoat taraqqiyotining xitoy tajribasi va undan o'zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	396
Jumaniyazova Feruza Rajabovna	
Tut parvonasi zararkunandasining biologik tarqalishi va zararini oldini olish choralari	406
Oybek Toshtemirovich Karimov	
Ijtimoiy adolat va ayollar huquqlari: kasbiy kamsitish	410
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Ishsizlik nafaqalari tayinlash va xalqaro tajriba	416
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Takroriy ekinlar urug'ini to'g'ridan-to'g'ri nol ishlov berish orqali ekadigan qurilmaga tushadigan yuklamaning nazariy tadqiqoti	422
Abdullayev Baxodirjon Valijon o'g'li	
Banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimining roli	426
Abdullayeva Dildora Qudratovna	

Biologik aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartari asosida tashkil etishning uslubiy jihatlari	429
Adxamov Samariddin	
Barqaror iqtisodiy o'sishga erishishda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ahamiyati.....	434
Asqarova Mavluda Turabovna, Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Ilmiy-innovatsion iqtisodiyotda suv xo'jaligini rivojlantirish muammolari, yechimlar va natijalar: fundamental asosda.....	439
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishning milliy va xalqaro standartlari.....	445
Maxamadaliyeva MahliyoXon Maxamadmurod qizi	
Tijorat banklari aktivlari va ularni samarali boshqarish nazariy asoslari	452
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	457
Rashidov Raximjon Iskandarovich, Abduraxmonov Anvar Akbar o'g'li	
Kichik sanoat zonalarini barpo etish va rivojlantirish omillari va hozirgi holatining tahlili	463
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Moliyaviy menejment tizimi samaradorligini oshirishda raqamli marketing strategiyasidan foydalanish	470
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
O'zbekiston Respublikasi moliyaviy tizimida byudjetdan tashqari jamg'armalarning ahamiyati va o'rni	477
Babanazarova Gulzar Ziautdinovna, Ajibayeva Rauiya Maxsudovna	
Aholi daromadlarini oshirishda asalarichilikning o'rni	483
Xudayarova Zuxra Yuldashevna	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ	486
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Tijorat banklari faoliyatida iqtisodiy risklar va ularni nazariy asoslari.....	494
Burxonov Asliddin Asqar o'g'li	
Biznes tuzilmalarini diversifikatsiya qilish modellari va usullari hamda innovatsion rivojlanish strategiyalarining qiyosiy tavsifi.....	501
Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna	
Тенденции развития пищевой промышленности Узбекистана.....	507
Назарова Раъно Рустамовна, Нигматуллаева Гульчехра Нуруллаевна	
Soliq-bojxona siyosatining dolzarb masalalari va ularni takomillashtirish yo'nalishlari.....	513
Usmonov Kaxramonjon Akbaraliyevich	
Статистический анализ факторов, влияющих на бренд молока и молочных продуктов в Узбекистане	517
Холдарова Фариза Тухтабаевна	
Правовое регулирование рынка цифровых активов и криптовалют.....	523
Якубова Ш. Ш., Рашидов Рахимжон Искандарович	
Efficiency of Internal Audit Service and Report Improvement: Control of Sanatorium-Wellness Institution	532
Shafkarov Fahriddin Khudaiberdievich	
Development of Digital TV Services in the Conditions of Digitalization of the Economy.....	538
Farhad Karimov	
Kichik biznes faoliyatida muhim muvaffaqiyat omillarini belgilashning ahamiyati va ularni baholash.....	542
Kabulova Nurgo'zal Umirbek qizi	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ekonometrik tadqiq etish	545
Muminova Maxbuba Abduvafoyevna	
Korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati ko'rsatkichlarini baholash.....	552
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
Tadbirkorlik subyektlari tashqi savdo faoliyatini ichki tartibga solishni takomillashtirishning ayrim jihatlari..	556
To'rayev Nurbek Muxammadovich	
Temir yo'l transportida xizmat ko'rsatish jarayonini rivojlantirishning retseptiv tahlili	561
Raxmonov G'ayrat Ismatulloyevich	
Strategik boshqaruv hisobi va uning uslubiyotini takomillashtirish masalalari.....	566
Sharipova Shoxida Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari.....	571
Shodmonov Ruslan G'olib o'g'li	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning kontseptual jihatlari	578
Sultanov Maxmud Axmedovich	

Tijorat banklari foydasini soliqqa tortishning ayrim me'yoriy-huquqiy asoslari.....	582
Turanov M. Sh.	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining rivojlanishida tijorat banklarining o'rni.....	590
Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna	
O'zbekistonda tayyor kiyimlar bozori ko'lamini oshirishda marketing strategiyalarining samaradorligi.....	600
Urazov Mansur Musurmanovich	
Yevropaga barqaror eksport va qishloq xo'jaligida yashil rivojlanish uchun Mosh bozori strategiyalarining ta'sirini baholash.....	603
Valiyeva Aziza Anvar qizi	
Rangli tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonlarini parallellashtirish.....	609
Xidirova Barchinoy Ilxomovna	
Korxonalarda ishchi personal ehtiyojlarini motivatsiyaga ta'siri.....	614
Aripov Oybek Abdullayevich, Axmedov Muzaffar Shokirjonovich	
Цифровые и традиционные методы сбора информации в маркетинговых исследованиях: сравнительный анализ.....	619
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	627
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Positioning Textile Products in Competitive Strategy.....	630
Икрамова Нодира Бурхон кизи	
Sanoatni tarkibiy o'zgarishlar asosida maqbullashtirish va samaradorlik ko'rsatkichlarini prognozlash.....	635
Kasimov Azamat Abduraimovich	
O'zbekiston Respublikasi budjetini shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi.....	642
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
To'qimachilik klasterlari eksport salohiyatini boshqarish masalalari.....	649
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
Влияние плодородности почвы на урожайность хлопчатника в хлопково-текстильных кластерах Республики Каракалпакстан.....	654
Сагиева Молдир Оразбай кизи	
Оценка категории вейпов среди курильщиков электронных сигарет Узбекистана.....	659
С. М. Мирзалиев, М. О. Куролов, Г. К. Абдурахманова, Джуди Сметана, Крисси Льюис	
Jahon kabel bozorini tatbiq etish va rivojlantirish xususiyatlari.....	672
Uralov Olimjon Maxammadjonovich	
Moliyaviy hisobotlar va ularni tuzish va auditorlik tekshiruvdan o'tkazishning uslubiy jihatlarini rivojlantirish.....	677
Nomozova Qumri Isoyevna, Abdinazarov Samijon Abbos o'g'li, Jabbarov Azamat Murodullayevich, Boymurodov To'liqin Azamatovich	
Digital Transformation Implementation Directions and Instrument Analysis.....	684
Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
Understanding Financial Indicators and Their Strategic Utilization: Insights from Global Practices and Uzbekistan's Experience.....	688
Astanova Zarnigor Obid qizi, Tukhtabaev Jamshid Sharafetdinovich, Jurayev Xurshid Mamatkulovich, Ismatova Kamola Obid qizi	
Turizm xizmatlari eksportida zamonaviy texnologiyalar orqali xizmatlar sifatini oshirishning ahamiyati.....	694
Bakhromov Akmal Abduvahid o'g'li	
Sanoat korxonalarida personal mehnatini tashkil etishni optimallashtirish yo'llari.....	699
Dilovarxo'jayeva Dilnozaxon Shavkatxo'ja qizi, Rustamova Dilnoza Jamshid qizi, Axtamova Parizod Oybek qizi, Nuritdinova Maftuna Jahongirovna	
O'zbekiston Respublikasida pul-kredit siyosati instrumentlaridan foydalanish amaliyotini takomillashtirish..	705
Kaxarova Dilnoza Shavkatovna	
Bojxona faoliyatini transformatsiyalashda innovatsion boshqaruvni takomillashtirishga oid nazariy qarashlar.....	711
Ro'ziboyev Muhiddin Xushnudovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida aholining tadbirkorlik faolligini oshirish tendensiyalari.....	714
Xudayarova Maftuna Shavkatovna	
O'zbekiston qishloq xo'jaligini rivojlantirishda xorijiy va mahalliy investitsiyalarning o'rni.....	721
Yusupov Komaliddin Baxtiyor o'g'li	

Факторы успеха в управлении инвестициями промышленных предприятий	725
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Issues of minimizing risks related to mortgage lending of commercial banks of the republic of Uzbekistan	730
Kulliev Istam Yangimurodovich	
O'zbekiston Respublikasida nomoddiy aktivlar hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari talablari asosida tashkil etish xususiyatlari	739
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Tijorat banklari faoliyatida risklarni pasaytirish yo'llari	744
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboyevich	
Investitsiyalar – moliyaviy barqarorlik kafolati	750
Xaydarov Nizamiddin Xamrayevich	
Современные подходы к управлению системой заработной платы и льгот в условиях рыночной экономики	755
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
Atrof-muhit muhofazasida xulq-atvor iqtisodiyotining roli	763
Djalilov Farxod Abduganiyevich	
Eco-Paths of Uzbekistan: How Corporate Social Responsibility in Tree Planting and Transport Infrastructure is Paving the Way For Sustainable Futures	767
Oybekov Shohjahon Akmal o'g'li, Alfira Sofia, Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Oliy ta'lim xizmatlar bozorida raqamli marketingning ahamiyati	775
Ruziyeva Shaxlo Raupovna	
Sanoatning kon-geologiya korxonalari iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash xususiyatlari	780
Xotamov Javohir Abdusharop o'g'li	
Qishloq xo'jaligi agrotexnologiyalarni tijorat banklari orqali kreditlash yo'llari	785
Isakov J. Ya.	
Savdo korxonalarini rivojlantirishda tijorat banklarining ahamiyati va ularni takomillashtirish istiqbollari	792
Aktamov Abduvali Abdug'ani o'g'li	
Ekologik muammolar va "yashil" iqtisodiyot	798
Axunova Shohista Nomanjanovna, Maxkamova S. Sh.	
Rivojlangan mamlakatlar tajribasida umidsiz soliqlar qarzini hisobdan chiqarish tartiblari va uni amaliyotda qo'llash masalalari	802
G'aybullayev Abdunabi Abduvohid o'g'li, Usubjanov Shavkat Sidiqjanovich, Abdulazizov Baxodirjon Muhammadzohid o'g'li	
Qishloq xo'jaligida qiymat yaratish zanjirini raqamli texnologiyalarni qo'llash asosida takomillashtirish	806
Iroda Turdibayevna Kudratova	
Soliq hisobi va tahlilini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari	812
Jumayev Umid Nazarovich, Xo'jayev Sadridin Mamatmurotovich, Gapparov Zokirjon Bozorovich	
Biznesni raqamlashtirishning iqtisodiy mazmuni va biznes transformatsiyasining nazariy asoslari	816
Mamajonov Fayzullo Abdusamatovich	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	820
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning ahamiyati va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	828
Maxmudaliyeva Manzuraxon Raxmon qizi	
Globalshuv sharoitida iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash masalalari	831
Qo'ziyev Shodiyor Qilichboy o'g'li, Xakimov Javohir Hamza o'g'li, Turganbaev Nursultan Bayram o'g'li, Masharipov Rasulbek Jo'rabekovich, Xasanov Ruslan Raxmatovich	
Davr xarajatlari va audit hisobini takomillashtirish	837
Quliyev Komiljon Shuxratovich, Ismatov Shohislom Nabi o'g'li, Qilichov Chingiz Ne'mat o'g'li, Shukurov Nurbek Akbarovich	
Innovatsion ta'lim texnologiyalarining mohiyati va nazariy asoslari	840
R. K. Ollaberganova	
Mamlakatda moliya bozorini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari	845
Rizayeva Laylo Patxulla qizi, Boboqulova Shaxlo Turg'in qizi, Aminjonova Nozima Naimjonovna	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish sharoitlari va imkoniyatlardan samarali foydalanish tahlili	850
Turgunov Odilbek Maripovich	
Hudud investitsion faolligini oshirishda marketing strategiyalaridan samarali foydalanish yo'llari	857
Achilov Abrorjon Niyatqobilovich, Ergashev Alijon Hojimatovich	

Инструменты финансового рынка в сокращении уровня бедности в экономике Республики Узбекистан.....	861
Саиткулова Матлуба	
“Yashil” iqtisodiyot, ekologiyalashtirish va barqaror rivojlanish integratsiyasi: barqaror kelajakni ta’minlashga kompleks yondashuv.....	866
Tadjibayev Zakir Malikovich	
O‘zbekistonda iqtisodiy faollikni ta’minlashga qaratilgan fiskal va monetar siyosatlarining hozirgi holati.....	871
Xudeybergenova Nigora Turgunbayevna	
Davlat budjetida g‘azna ijrosining o‘rni.....	878
Jo‘rayeva Mohinur Norqul qizi, Axmedova Yashnar Abdulla qizi, Nosirova Jamila Akbarovna	
Davlat budjeti daromadlarining ijrosi va nazorati.....	882
G. M. Samandarova	
Sanoat korxonalarida intellektual resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish mexanizmi.....	887
Q. A. Odinayev	
Tools of State Policy for Sustainable Development of Social Infrastructure in Uzbekistan.....	892
Abbasov Baurjan Madiyarovich, Navik Istikomah, Se M.Si, Nasriddinov Fazliddin	
Некоторые вопросы инноваций в развитии банковской деятельности.....	898
Джураев К. Т.	
Применение цифровых технологий в противодействии финансовым мошенничествам	905
Гадаев Исмат Ядгарович	
Turizm sohasida kadrlar tayyorlashga ilmiy-nazariy yondashuvlar va kadrlarning zamonaviy kompetensiyalari	909
Yuldasheva Dilnoza Ulug‘bekovna	
Tijorat banklarining passiv operatsiyalarini samarali boshqarishni takomillashtirish.....	913
Sarimov Shaxbozali Soatali o‘g‘li	
Kichik biznes subyektlari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi tahlili	919
Suvonov Ibrohim Izbasarovich, Yoqubjonov Azizjon Qobiljon o‘g‘li	
Pulga talab va taklifni statistik prognozlash masalalari	923
Ibrohimov Muhammadjon Abdullajanovich	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlantirishda soliq tizimi.....	928
Akbarov Akramjon Ibroximjonovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida raqamli texnologiyalardan foydalanishni takomillashtirish usullari	932
To‘rayeva Nafisa Odiljonovna	
Behavioral Theory of the Firm	938
Egamberdieva Oydin Abror kizi	
O‘zbekiston hududlarida turizm turlarini rivojlanish orqali bandlik darajasini oshirish.....	944
Bolqiboyeva Ug‘iloy Bolqiboy qizi	
Mintaqa soliq tizimida yashirin iqtisodiyot ta’sirini baholash omillari	949
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna, Sapayev Maxsudbek Karimovich	
Sug‘urtaning iqtisodiyotdagi o‘rni va uning rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar	953
Iminov Toxirjon Karimovich	
O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmini takomillashtirish	957
Malikova Shoiray Baxtiyorovna	
O‘zbekiston tikuv-trikotaj korxonalarining xalqaro bozorlardagi mavqeyini oshirish yo‘llari.....	962
Vafoyeva Dilafruz Ikromovna	
Kichik biznes sohasini istiqboldagi rivojlanishida davlat siyosati.....	968
Abdug‘aniyev Murodjon Shavkat o‘g‘li	
Innovative Development of Business Activity.....	972
Son of Otakhanov Sardorbek Makhammadali	
Aholi bandligini oshirishda xususiy tadbirkorlikning o‘rni.....	976
Mamajonova Gulbaxor Toxirjon qizi	
Turizm sohasida logistikani rivojlantirish masalalari	980
Muxtorova Indirabonu Yasharbek qizi	
Marketing logistikasining zamonaviy yondashuvlari.....	985
Pardayev Sherzod Xolmurodovich	

Raqamli transformatsiya sharoitida jamoat tashkilotlarini boshqarishni takomillashtirishga oid nazariy qarashlar	991
Raxmonov Abduxalil Rasulovich	
O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishda iqtisodiy ko'rsatkichlar tahlili.....	995
Shodiyev Xurshedjon Karimovich, Ibragimov Elmurod Gulboynor o'g'li, Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich, Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash infratuzilmasini rivojlantirishning innovatsion mexanizmini takomillashtirish	1000
Shomurodova Mahliyo G'ulomjonovna	
2020–2030-yillarda O'zbekiston Respublikasini “yashil” energiya bilan ta'minlash uchun olib borilayotgan islohotlar	1004
Tojiyev Bilol Abdirosulovich, Azimov Erkin Umidovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni takomillashtirish asosida inson kapitalini rivojlantirish	1009
Ubaydullayev G'ayrat Zuvaytovich	
Ways to improve internal audit in enterprises in the digital economy	1014
Kodirova Zulhumor Namazovna	
Investment Management is an Important Factor of Economic Development	1019
Yuldasheva G. A., Ziyayev Dilshodjon	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirish asosiy omilidir	1022
Aliyev Akmal, Bozorova Ozoda Raximovna	
Kichik biznesni mahalliy darajada boshqarish holatini baholashda mavjud iqtisodiy salohiyatni hisobga olgan holda yondashish uslubiyoti.....	1026
Ubaydullayev Akmal Tulkinboyevich	
Формирование механизмов стратегического управления развития химической отрасли.....	1033
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	1038
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Особенности банковского кредитования и факторы препятствующие финансово-кредитной поддержке субъектов сферы туристических услуг	1042
Каримова Азиза Махомадризовна, Розоков Мухаммадазиз Мансурович	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda kichik biznesning amaliy ahamiyati	1047
Mamajanova Gulbaxor Toxirjon qizi, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Milliy innovatsion tizimning shakllanishida oliy ta'lim muassasalarining innovatsion rivojlanish prinsiplari...	1052
Nishonov Dilshod Shamsiddinovich	
Oliy ta'limda o'quv jarayonini samaradorligini oshirishda multimediya texnologiyalaridan foydalanish.....	1058
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlantirishda mikromoliyalash-tirishning xususiyatlari	1063
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
O'zbekiston Respublikasi fiskal siyosatining siklik xususiyatini aniqlash masalalari	1067
Sheraliev Javoxirbek Jaxongir o'g'li	
Управление хозяйственной деятельностью торговых предприятий.....	1073
Юлдашева Гульмира Азатовна, Зияев Дилшоджон	

MINTAQA SOLIQ TIZIMIDA YASHIRIN IQTISODIYOT TA'SIRINI BAHOLASH OMILLARI

Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna

Urganch davlat universiteti tayanch doktoranti

Sapayev Maxsudbek Karimovich

Urganch davlat universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada soliqlarning fiskal ahamiyati va obyektiv zaruriyati, jismoniy shaxslar va tadbirkorlik subyektlaridan undiriladigan soliqlarning viloyat budjeti daromadlaridagi ulushi va uning miqdorini oshirish imkoniyatlari tahlil qilingan, soliq tizimiga yashirin iqtisodiyotni ta'sirini kamaytirish yuzasidan takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Mintaqa budjeti, fiskal barqarorlik, soliqsiz tushumlar, budjet taqchilligi, yashirin iqtisodiyot, norasmiy bandlik, soliqlarni chetlab o'tish.

Abstract: The article analyzes the fiscal significance and objective necessity of taxes, the share of taxes levied on individuals and business entities in regional budget revenues and indicators of the possibility of increasing their size, and formulates proposals to reduce the influence of the hidden economy on the tax system.

Key words: Regional budget, budget sustainability, non-taxable income, budget deficit, hidden economy, informal employment, tax evasion.

Аннотация: В статье проанализированы фискальное значение и объективная необходимость налогов, доля налогов, взимаемых с физических лиц и субъектов предпринимательства, в доходах регионального бюджета и показатели возможности увеличения их размера, сформулированы предложения для снижения влияния скрытой экономики на налоговую систему.

Ключевые слова: Региональный бюджет, бюджетная устойчивость, необлагаемые налогом доходы, дефицит бюджета, скрытая экономика, неофициальная занятость, уклонение от уплаты налогов.

KIRISH

Davlat iqtisodiy siyosatining asosiy maqsadlari – mintaqalar iqtisodiy o'sishini ta'minlash orqali mamlakatni iqtisodiy rivojlantirish, tadbirkorlik subyektlari faoliyatining iqtisodiy erkinligini ta'minlash, iqtisodiy samaradorlik va iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash, to'la bandlikni ta'minlash hamda kam ta'minlangan aholi qatlamini moliyaviy qo'llab quvvatlash hisoblanadi.

Davlatning klassik iqtisodiy funksiyalarini - iqtisodiyotni barqarorlashtirish, mulk va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish, pul muomalasini tartibga solish, daromadlarni qayta taqsimlash, ish beruvchi va xodimlar o'rtasidagi munosabatni tartibga solish, tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish, mamlakat iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish va ijtimoiy ne'matlar yaratish kabilar tashkil qiladi. Jahonda yuz berayotgan global o'zgarishlar va innovatsion iqtisodiyotga o'tish jarayonlarining tezlashishi oqibatida davlatning yangi funksiyalari paydo bo'la boshladi. Bunday funksiyalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlar hamda innovatsion jarayonlarni qo'llab-quvvatlash;
- Insoniyatning global muammolarini hal qilishda ishtirok etish;
- Ekologik inqirozlar va uning oqibatlariga qarshi kurashish;
- Iqtisodiy jihatdan orqada qolishni bartaraf etish;
- Raqamli iqtisodiyotning ko'lamini kengaytirish.

O'zbekistonda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash asosida aholi farovonligini ta'minlash ustuvor yo'nalishining asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari sifatida 2030-yilga qadar iqtisodiyot hajmini ikki barobar oshirish, daromadi o'rtachadan yuqori bo'lgan davlatlar qatoriga kirish, mamlakat yalpi ichki mahsuloti hajmini 160 mlrd dollarga yetkazish, sanoatda ishlab chiqariladigan texnologik mahsulotlar ulushini 25 foizdan 32 foizga yetkazish, hududlarda 1 mln xonadonli uy-joylarni qurish, iqtisodiyotda nodavlat sektor ulushini 85 foizga yetkazish, eksport hajmini 2 barobar oshirish va 45 mlrd dollarga yetkazish kabi vazifalarni amalga oshirishda davlat budjeti daromadlari asosiy manba bo'lib xizmat qiladi ^[1]. Ushbu vazifalarni to'laonli bajarish uchun budjet daromadlarini oshirish muammosini hal qilish masalasi ko'ndalang turadi. Bunda asosiy e'tiborni yashirin iqtisodiyotning soliq tizimiga ta'sirini baholashga qaratish muhim hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Deyarli barcha rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarda yashirin iqtisodiyotning mamlakat iqtisodiyotidagi ulushi, soliq tizimi va budjet tushumlariga salbiy ta'siri baholangan, ko'pgina iqtisodchi olimlar tadqiqotlar olib borgan. Jumladan, Xitoylik tadqiqotchilar Xiaolei Yang va Mian Yang, Latviyalik iqtisodchilar Evaldas Stankevicius va Asta Vasiliauskaite yashirin iqtisodiyot bilan soliq stavkalari, soliq yuki va soliq to'lashdan bo'yin tovlash kabi ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganganlar hamda yashirin iqtisodiyotning aholi turmush darajasi va sifatiga ta'sirini tahlil qilganlar ^{[2],[3]}.

Quyidagi jadvalda mintaqada yakunlangan soliq davrlaridagi budjet daromadlarining haqiqatda bajarilish ko'rsatkichlarini ko'rishimiz mumkin (1-jadval).

1-jadval: Xorazm viloyatida 2022–2023-yillar davomida budjetga undirilgan tushumlar to'g'risida ma'lumot

Manba nomi	2022-yil		2023-yil	
	Jami (mln.so'm)	Ulushi (foizda)	Jami (mln.so'm)	Ulushi (foizda)
Davlat budjetiga jami tushumlar	2567306,1	100,0	2 624 865,5	100,0
Shu jumladan:				
Mahalliy soliqlar	304 349,1	11,9	386 648,1	14,7
Tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchilar uchun qat'iy soliq	18 537,1	0,7	20 073,0	0,8
Jismoniy shaxslar yer solig'i	111 625,0	4,3	147 500,3	5,6
Jismoniy shaxslar mol-mulk solig'i	57 691,3	2,2	87 597,6	3,3
Aylanmadan soliq	116 495,8	4,5	131 477,2	5,0
Yirik soliq turlari	2 018 815,2	78,6	1 933 062,7	73,6
Qo'shilgan qiymat solig'i	754 424,4	29,4	531 665,3	20,3
Aksiz solig'i	164 486,7	6,4	182 905,9	7,0
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i	704 742,5	27,5	830 410,0	31,6
Yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i	214 027,9	8,3	146 111,5	5,6
Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq	1 425,4	0,1	1 136,6	0,1
Yuridik shaxslar mol-mulk solig'i	47 120,5	1,8	62 338,6	2,4
Yuridik shaxslar yer solig'i	99 161,4	3,9	139 687,5	5,3
Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq	33 426,3	1,3	38 807,4	1,5
Soliqsiz tushumlar	244 141,8	9,5	305 154,8	11,6
Davlat boji, jami	102 163,5	4,0	114 844,2	4,4
Jarimalar, jami	64 158,6	2,5	76 868,2	2,9
Yig'imlar, jami	66 533,7	2,6	92 087,1	3,5
Boshqa tushumlar	11 286,0	0,5	21 355,2	0,8

Manba: Xorazm viloyat soliq boshqarmasi ma'lumotlari

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, mintaqa budjeti daromadlari jami 2022-yilda 2567306,1 mln so'm, 2023-yilda 2 624 865,5 mln so'm bo'lib, unda yirik soliq turlari guruhi salmoqli o'rinni, ya'ni ushbu yillarda mos ravishda 78,3 va 73,64 foizni egallagan, mahalliy soliqlar 11,9 va 14,73 foizni, soliqsiz tushumlar 9,5 va 11,63 foizni tashkil etgan. Joriy yilda mahalliy soliq ulushi 2022-yilga nisbatan 2,8 foizga oshib, yirik soliq turlari ulushi 5 foizga kamaygan, soliqsiz tushumlar esa 2,1 foizga oshgan. Yirik soliq tushumlari tarkibida eng ko'p ulushni jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i 2023-yilda 830 410,0 mln so'm, 31,64 foiz hamda qo'shilgan qiymat solig'i 531 665,3 mln so'm, 20,25 foizni tashkil qilgan. Yuridik shaxslardan olinadigan foyda va yer soliqlari mos ravishda 146 111,5 mln so'm—5,57 foiz va 139 687,5 mln so'm—5,32 foiz budget tushumini ta'minlagan. Mahalliy soliqlardan jismoniy shaxslar yer solig'i va aylanmadan olinadigan soliq sezilarli o'rin tutadi[4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda O'zbekiston respublikasi va Xorazm viloyatida yashirin iqtisodiyotning ulushi, uning mamlakat va hudud budgetiga soliq tushumlarining kamayishiga ta'sirini o'rganish metodologiyasi qo'llanilib, bu borada mutaxassislar fikrini o'rgangan holda baholash va tahlil usullarini qo'llash orqali yashirin iqtisodiyotning davlat iqtisodiyotiga salbiy ta'sirini kamaytirish yo'nalishlari belgilab berilgan. Shuningdek, yaqin yillarda xufyona iqtisodiyotning ulushini kamaytirishning ustivor vazifalariga oid xulosalar qilingan va budget daromadlarini oshirishni takomillashtirishga oid tavsiyalar ishlab chiqilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev raisligida 16-yanvar kuni 2024-yilda makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash bo'yicha ustuvor vazifalar muhokamasi yuzasidan bo'lib o'tgan selector yig'ilishida O'zbekistonda yashirin iqtisodiyot bugungi kunda eng dolzarb masala ekani ta'kidlandi. "Yashirin iqtisodiyot to'g'ri ishlayotgan tadbirkorlarga katta to'siq bo'lyapti", – dedi mamlakat Prezidenti. O'zbekistonda yashirin iqtisodiyotdan davlat budgetiga 30 trln so'm, yalpi ichki mahsulotga 135 trln so'm zarar yetkazilgan. Deyarli 11 mingta korxona (41 foiz) hisobotlarida faqat 1 kishini ishchi sifatida ko'rsatgan [5].

Davlat rahbari e'lon qilgan ma'lumotlarga ko'ra, xizmatlarda 140 trln so'm, qurilishda 50 trln so'm, sanoatda 40 trln so'm mahsulot "soyada" qolmoqda. Agar ular joyida bo'lsa bu orqali yalpi ichki mahsulotga 135 trln so'm, davlat budgetiga esa 30 trillion so'm miqdorida tushum qilish mumkin.

Yirik soliq to'lovchi 27 mingta qurilish korxonasining 41 foizi yoki 10 947 mingtasi hisobotida faqat bir nafar ishchisini rasmiy xodim sifatida ko'rsatgan bo'lsa, shundan 2249 tasi Toshkent shahrida, 1087 tasi Toshkent viloyatida, 837 tasi Samarqand shahrida va hokazo. Ushbu korxonalar tomonidan o'tgan yil davomida 4 trln so'mlik qurilish ishlari bajarilgan.

Har birida 25 gektar yerga ega 5 mingta meva-sabzavotchilik fermer xo'jaligida ham 1 nafardan rasmiy ishchi ko'rsatilgan. "Bugungi kunda 5 millionga yaqin aholi norasmiy sektorda faoliyat yuritmoqda, ularga oylik berayotgan tadbirkorlar soliq to'lamaydi"¹.

Mutaxassislar fikriga ko'ra, yashirin iqtisodiyotning YalMdagi ulushi 45 foizni Xorazm viloyatida esa bu ko'rsatkich YaHMga nisbatan 30-35 foizni tashkil qiladi. Hududda hisobot ma'lumotlarida faqat bir nafar ishchisini rasmiy xodim sifatida ko'rsatgan qurilish korxonasi 537 nafarni tashkil qilgan.

Tadbirkorlik subyektlari bilan o'tkazilgan muloqotlarda bildirilgan fikrlar hamda keng jamoatchilikning takliflari chuqur tahlil qilingan holda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-yanvardagi "Yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish sohasida davlat nazorati mexanizmlarini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni qabul qilindi.

Farmon bilan, yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish borasida davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari belgilandi. Ushbu farmondan ko'zlangan asosiy maqsad, qonunga itoatkor tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash, yashirin iqtisodiyotni repressiv yo'l bilan emas, balki ularni rag'batlantirish mexanizmlari va amaliy ko'mak berish orqali ko'lamini kamaytirish, jazolov choralari kuchaytirishdan voz kechgan holda insofli tadbirkorni himoya qilish, ularga haqiqiy ko'makchi bo'lish hamda biznes rivojiga to'siq bo'luvchi korrupsion omillarga barham berish hisoblanadi.

Shu munosabat bilan Xorazm viloyatida ham yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish maqsadida viloyat prokraturasi huzuridagi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti va Xorazm viloyat soliq boshqarmasi hamkorligida ishchi guruh tashkil etilib, tadbirkorlik subyektlari faoliyati o'rganilmoqda.

Shuningdek, 1-martdan tadbirkorlarning barqarorlik reytingi yo'lga qo'yildi. U elektron shaklda bo'ladi va yuqori reytingga ega tadbirkorlarga qator imtiyoz hamda preferensiyalardan foydalanish imkonini beradi. Reytingi yuqori tadbirkorlar uchun barcha soliq tekshiruvlari bekor qilinadi, qo'shilgan qiymat solig'i summasi bir kun ichida, boshqa soliq turlari bo'yicha ortiqcha to'lovlar uch kun ichida qaytariladi. Tovarlarni import qilish va sotishda qo'shilgan qiymat solig'ini bojxona va soliq organlarida o'zaro hisobga olish imkoniyati yaratdi [5].

1 gazeta.uz/uz/2024/01/17/shadow-economy/

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yashirin iqtisodiyotning ulushini kamaytirish maqsadida soliq to'lashdan qochish holatlarining oldini olish va budget daromadlari tushumini oshirish uchun quyidagi islohotlarni kuchaytirish lozim:

- Iqtisodiyotda norasmiy bandlar sonini aniqlash va ularni rasmiy bandlar sifatida ro'yxatdan o'tkazish;
- Naqd pul aylanmasini kamaytirish hisobiga naqd pulsiz hisob-kitoblar nazoratini kuchaytirish;
- Soliq tizimida raqamli platformalarni keng qo'llash;
- Norasmiy tadbirkorlarni aniqlab faoliyatini qonuniylashtirish;
- Yuk xatlarini elektronlashtirishni to'liq qamrab olish;
- Soliq organlari va kadastr idoralari ma'lumotlari bilan integratsiyalash;
- Ro'yxatdagi va amaldagi faoliyati mos kelmaydigan tadbirkorlik subyektlarining faoliyatini muvofiqlashtirish;
- "Barqarorlik reytingi"ni yuritish samaradorligini oshirish.

Yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish orqali budget mablag'lari tushumining oshishiga budget taqchilligining kamayishi va mamlakat to'lov balansining barqarorligida ijobiy o'zgarishlarga erishiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-yanvardagi "Yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashish sohasida davlat nazorati mexanizmlarini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni .
2. Xiaolei Yang va Mian Yang "The temporal-spatial evolution characteristics of shadow economy in China: Empirical evidence using prefecture level data" ScienceDirect, China, February, 2024.
3. Evaldas Stankevicius va Asta Vasiliauskaite "Tax burden level leverage on size of shadow economy, cases of EU countries" ScienceDirect, Latvia, April, 2014.
4. Xorazm viloyati soliq boshqarmasi ma'lumotlari.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-yanvardagi makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash bo'yicha ustuvor vazifalar muhokamasi yuzasidan ma'ruzasi. Prezident.uz

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.